

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 29 квітня 2020 року)

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 4 від 15.06.2020 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Олексенко Олена Андріївна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 29 квітня 2020 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків, 2020. – 116 с.

©Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2020
©Автори публікацій, 2020

Коваль Ольга Миколаївна Методика формування мовної особистості на уроках розвитку зв'язного мовлення в 10 класі.....	37
Корольова Олена Вікторівна Важливість формування словникового запасу студентів-іноземців у вивченні курсу «Ділова українська мова».....	39
Лісовська Юлія Анатоліївна Фемінитиви в українській мові: соціолінгвістичне опитування.....	41
Литвин Анна Геннадіївна Трансформації прізвищ на ґрунті іншої мови	45
Мацуцина Аліна Дмитрівна Прецедентне ім'я як об'єкт мовної гри в політичному жаргоні.....	51
Меделяєва Аліна Олександрівна Структура макроконцепту «держава» в художньому дискурсі П. Загребельного.....	52
Мусійко Світлана Віталіївна Займенник як один із засобів інтимізації в поетичному мовленні Т.Г.Шевченка.....	55
Нестерович Аліна Володимирівна Нелітературні називання представників політикуму в сучасній українській мові (на матеріалі словників лексико-словотвірних інновацій А.Нелюби та Є. Редька).....	57
Ніфантьєва Тетяна Миколаївна Метод вправ у формуванні мовних компетентностей учнів з порушенням мовленнєвого розвитку в 5 класі.....	62
Сергієнко Богдана Борисівна Гуцульські фонетичні діалектизми в романі Марії Ткачівської «Голос перепілки».....	64
Сергієнко Катерина Євгенівна Синтаксичні засоби інтимізації та експресивності в поетичній збірці «Сад нетанучих скульптур» Ліни Костенко.....	67
Титаренко Олена Андріївна Емотивно-експресивний модус текстів Оксани Забужко: постановка лінгвістичної проблеми.....	71

kolona 3. **Нелюба А.**, Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Словник. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 204 с. 4. **Нелюба А.**, Редько Є. Лексико-словотвірні інновації. 2012–2013: Словник. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2014. 172 с. 5. **Нелюба А.**, Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2014). Словник . Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2015. 220 с. 6. **Пономарів О. Д.** Стилістика сучасної української мови. Підручник. К.: Либідь, 1993, 248 с. 7. **Тітушки.** Вікіпедія: вільна енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%A2%D1%96%D1%82%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%B8&oldid=26854096> Дата публікації: 27. 12. 2020. Дата перегляду: 02. 05. 2020 8. **Хомяков В. А.** Введение в изучение основного компонента англ. просторечия. Вологда, 1971, 104 с.

Ніфантиєва Тетяна Миколаївна
Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. С.О. Марцин

МЕТОД ВПРАВ У ФОРМУВАННІ МОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ В 5 КЛАСІ

Мовленнєве спілкування – важлива складова соціального буття дитини як суспільної істоти, а отже, відіграє важливу роль у її пізнавальному й особистісному розвитку. Найскладніші мовленнєві порушення зачіпають як фонетико-фонематичну, так і лексико-граматичну сторони мовлення, призводять до загального його недорозвинення – від відсутності мовлення або лепетного стану до розгорнутого мовлення, але з елементами фонетичного і лексико-граматичного недорозвинення[2].

Минулого року Міністерство освіти і науки України розробило й затвердило концепцію «Нової української школи», у якій кожен учитель умітиме працювати з дітьми з особливими освітніми потребами. Тому актуальності набуває розроблення методичних рекомендацій для роботи з учнями з особливими освітніми потребами, зокрема з дітьми з порушенням мовлення.

Метою нашої розвідки є розглянути особливості роботи з учнями з порушеннями мовленнєвого розвитку для формування мовних компетенцій, зокрема орфографічної грамотності.

У становленні та розвитку методики викладання орфографії, правописної культури учнів брали участь такі відомі вчені-методисти, як М. Баранов, М. Вашуленко, О. Караман, В. Мельничайко, М. Пентиліук, Л. Рожило, І. Хом'як, С. Чавдаров, І. Ющук, С. Яворська й ін.

Порушення мовлення може виступати як первинне (алалія, афазія, дизартрія, ринолалія тощо) або проявлятися у вигляді вторинних та третинних відхилень за первинних порушень (порушення слуху, зору, опорно-рухової системи, розумової діяльності тощо).Різноманітні мовленнєві

недоліки, які є первинними в дітей з порушенням мовлення, призводять до вторинних відхилень як у їх загальному, так і мовленнєвому розвитку. Досить часто дитина з важкими мовленнєвими порушеннями викликає до себе негативне ставлення однолітків, що змушує її уникати колективних ігор, спілкування. Це призводить до ряду небажаних відхилень у поведінці, характері дитини – замкненості, дратівливості, апатії, негативізму, агресії тощо.[2].

У молодших класах з учнями працює і логопед, і учитель, тому до переходу в середню школу учні мають чималий лексичний запас, уміють читати й писати, можуть відповідати на питання й складати діалоги.

За нашими спостереженнями, для учнів 5 класу, які мають проблеми з мовленням, найважчими є ті види робіт, де потрібно правильно не тільки писати, а й самостійно складати речення й текст, тому що їм важко правильно вимовляти слова, а тому й пишуть вони з помилками, тобто у них низька орфографічна грамотність.

Незважаючи на те, що мовленнєві порушення можуть бути різні, на нашу думку, метод вправ для формування мовних компетенцій є найкращим, адже «вправи з української мови – це різновиди навчальної діяльності учнів, що ставлять їх перед необхідністю багаторазового й варіативного застосування одержаних знань у різних зв'язках та умовах»[1: 67].

У методиці вправи з мови класифікують, виходячи з різних критеріїв: а) змісту, б) форми проведення, в) складності й поділяють на: 1) підготовчі, 2) вступні, 3) пробні, 4) тренувальні, 5) творчі, 6) контрольні.

Роль і дидактична мета підготовчих вправ – забезпечити пізнавальну й психологічну підготовку до сприймання нового матеріалу, зацікавити учнів, актуалізувати в них набутий практичний досвід. Тренувальні вправисприяють закріпленню мовних умінь і навичок. Серед тренувальних вправ виділяють вправи а) порівняльного характеру, б) за інструкцією, в) за зразком, г) за завданням. До творчих і контрольних вправ належать проблемні завдання практичного характеру, творчі роботи, а з метою перевірки – контрольні роботи.

Під час використання методу вправ на уроках української мови в 5 класі для учнів з порушенням мовлення потрібно звернути увагу на деякі особливості навчання. Наприклад, для кращого запам'ятовування орфограм важливо не тільки вивчити правило, а й проілюструвати його прикладами. Обов'язково записати їх на дошці, щоб задіяти не тільки органи слуху, а й зору. Нехай кожен з учнів повторить декілька слів і самостійно напише їх в зошит. Кожне слово потрібно вимовляти чітко й цього вчити дітей, адже правильна вимова – це запорука правильного написання. Завдання вчителя – підібрати такі види вправ, щоб слова на певну орфограму повторювалися декілька разів у різних контекстах. Також важливо пояснювати значення слів, які не знайомі учням, адже мовленнєві порушення впливають і на лексичний запас, тому учням важко висловити свою думку. Наприклад, важливо протягом уроку вводити в мовлення учнів декілька нових слів, які стосуються виучуваної орфограми, пояснити не тільки їхнє написання, а й

значення. Це сприятиме збагаченню лексичного запасу п'ятикласників, що допоможе їм під час виконання творчих завдань.

Отже, вправи й завдання з мови – це важлива складова частина в засвоєнні й удосконаленні знань, у виробленні умінь і навичок правильного письма для учнів із порушенням мовлення. Це той вид пізнавальної діяльності, що не збігається з ніяким іншим, адже вироблення орфографічної вправності гарантує тільки добре продумана й випробувана система завдань, підвищення ступеня складності й науково обґрунтована послідовність.

Література

1. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна та ін.]; за ред. М.І. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2009. **2. Спеціальна педагогіка: навч. посіб.** Для студ. вищ. навч. закл. / О.В. Мартинчук, І.М. Маруненко, К.В. Луцько та ін. К.: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с.

УДК 811.161.2'82.282(477.85/.87)

Сергієнко Богдана Борисівна
Житомир, ЖДУ імені Івана Франка
Наук. кер.: к. філол. н., доц. Г. І. Гримашевич

ГУЦУЛЬСЬКІ ФОНЕТИЧНІ ДІАЛЕКТИЗМИ В РОМАНІ МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ «ГОЛОС ПЕРЕПЛІКИ»

Гуцульський говір здавна привертав увагу дослідників як архаїчна територія, яка зберігає діалектні риси на всіх мовних рівнях (Н. Хобзей, М. Олійник, Т. Ястремська, В. Грещук, І. Джочка та ін.). Крім того, гуцульський діалект чи не єдиний, який значною мірою представлений у художній літературі, оскільки митці слова цілком писали по-гуцульському або тільки частково використовували його для надання творам місцевого колориту. Першим гуцульський діалект в українську художню мову увів Ю. Федькович, якого називали гуцульським соловейком, хоча в мові його творів гуцульські діалекти відображені непослідовно. Б. Кобилянський у монографії «Діалект і літературна мова» писав: «Твори українських письменників про Гуцульщину й Покуття за мовною характеристикою поділяються на три різновиди: а) твори, писані гуцульським або покутським діалектом з елементами літературної мови (твори М. Черемшини, В. Стефаніка); б) твори, писані в основному літературною мовою з більшою або меншою кількістю стихійно вжитих гуцульських та покутських діалектизмів (твори Ю. Федьковича, М. Устияновича, К. Климковича, С. Воробкевича); в) твори, писані загальноукраїнською мовою з використанням діалектів як мовностилістичного засобу («Тіні забутих предків» М. Коцюбинського)» [2: 53].

Гуцульський говір як один зі специфічних у мовному плані має риси, які вирізняють його з-поміж інших. Різні мовно-структурні рівні гуцульських говірок (фонетичні, лексичні, словотвірні, синтаксичні) були і є об'єктом